

Křístek, Michal

[Bogoczová, Irena; Fic, Karel; Chloupek, Jan; Jandová, Eva; Krčmová, Marie; Müllerová, Olga. Tváře češtiny]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2001, vol. 50, iss. A49, pp. 246-247

ISBN 80-210-2600-6

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101779>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Irena Bogoczová, Karel Fic, Jan Chloupek, Eva Jandová, Marie Krčmová a Olga Müllerová: Tváře češtiny. Ostrava: Ostravská univerzita 2000. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity, č. 132. 266 s. ISBN 80-7042-566-0.

Publikace *Tváře češtiny* se věnuje specifickým rysům autentických mluvených textů. Zkoumaný materiál pochází z celého území českého národního jazyka; jedná se jak o texty soukromé, tak veřejné, monologické i dialogické. Z novějších publikací obdobného zaměření lze připomenout například tituly *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu* (J. Kořenský, J. Hoffmannová, O. Müllerová, A. Jaklová, 1987) a *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba* (O. Müllerová, 1994), zaměřené na obecnou teoretickou charakteristiku tohoto typu textů, a práce mapující určitou specifickou sféru komunikace, ať už podle členění teritoriálního, jako například *Mluvená čeština na Moravě* (D. Davidová a kol., 1997), nebo podle typů komunikačních situací, jako je tomu u publikací *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách* (J. Hoffmannová, O. Müllerová, J. Zeman, 1999) a *Jak vedeme dialog s institucemi* (J. Hoffmannová, O. Müllerová, 2000).

Podkladem k analýzám prezentovaným ve *Tvářích češtiny* byl především korpus nahrávek z let 1998 a 1999, v rozsahu zhruba 50 hodin. Text je rozčleněn do osmi kapitol, zaměřených na dílčí aspekty rozebíraných textů. V úvodním obecném vymezení zkoumané problematiky je kromě technických poznámek k souboru textů a metodám jeho zpracování podána také stratifikace národního jazyka, s níž autoři pracují; tato stratifikace se zhruba shoduje s členěním použitým nověji například ve *Stylistice současné češtiny* (M. Čechová, J. Chloupek, M. Krčmová, E. Minářová, 1997) – tedy spisovná čeština (včetně tzv. češtiny hovorové) a nespisovné variety – tradiční teritoriální dialekty, interdialekty a obecná čeština, původně fungující jako český interdialekt, postupně však pronikající i mimo české území v užším slova smyslu. Mimo tyto útvary stojí tzv. běžně mluvený jazyk, tedy varieta, používaná v běžné spontánní komunikaci, v níž se mohou mísit prvky spisovné i nespisovné. Autoři zdůrazňují, že při hodnocení projevů z hlediska spisovnosti/nespisovnosti je nutno brát v úvahu také typ komunikační situace, komunikační funkce projevu a pravidla řečové etikety.

Kapitola *Žánry a syntaktické rysy mluvených projevů* (O. Müllerová) nabízí podrobnou typologii mluvených textů; žánry jsou rozčleněny do dvou základních skupin – na dialogické (např. rozhovory o každodenních činnostech, výměna názorů, řešení problémů, svěřování se, rozhovory při nakupování) a monologické (vypravování příhody, vzpomínkové vyprávění, popis denních činností, výklad odborného problému, slavnostní oficiální projev, kázání aj.); v rámci tohoto základního členění lze dále rozlišit například žánry používané spíše ve veřejné, nebo naopak spíše v soukromé komunikaci. Další pasáže i následující kapitola *Odchytky od lineárnosti textu* (E. Jandová) jsou věnovány specifickým syntaktickým rysům mluvených projevů, jako jsou například vsuvky, kontaktní prostředky, syntaktický paralelismus a podobně.

V kapitole *Slohová výstavba textů* (J. Chloupek) jsou mluvené texty charakterizovány z hlediska stylistiky, mimo jiné pokud jde o vliv připravenosti/nepřipravenosti na styl textu, o působení slohotvorných činitelů – objektivních (například téma projevu, funkce projevu, situace, adresát) i subjektivních (mj. věk, pohlaví, vzdělání, povaha mluvčího). Pozornost je věnována také jednotlivým typům stylově příznakových výrazových prostředků, především expresivním výrazovým prostředkům a prostředkům odborného a profesního vyjadřování. Na charakteristiku výrazových prostředků jednotlivých jazykových rovin se zaměřují následující kapitoly – *K charakteristice lexikálního výraziva v dnešních rozhovorech* (K. Fic; lexikum a slovtvorba) a *Tvaroslovné modifikace mluvených projevů* (I. Bogoczová).

Sedmá kapitola, *Zvuková stavba textů* (M. Krčmová), obsahuje kromě informací o hláskové stavbě komunikátů také pasáže věnované suprasegmentálnímu a zvukovému členění textů. Exaktním rozbořením je doloženo, že zatímco délka taktů je v různých typech zkoumaných projevů, bez

ohledu na území českého národního jazyka, z něžž text pochází, v podstatě stejná (zhruba v rozmezí 2,5–3 slabiky; stranou byly ponechány pouze texty z lašské nářeční oblasti, které vzhledem k odlišnému způsobu přízvukování nelze s ostatními texty srovnávat), rozsah výpovědních úseků se výrazně liší, a to v dialozích i monolozích – záleží mj. na míře kontaktu mezi účastníky komunikace a tématu projevu. Následuje závěrečné shrnutí, věnované mj. perspektivám utváření celonárodního běžně mluveného jazyka, v němž se na základě zkoumaných textů konstatuje odlišnost jazykové situace v Čechách oproti Moravě a Slezsku, pokud jde o přijatelnost obecné češtiny jakožto kódu běžně mluvené komunikace a s ní související odlišné způsoby využívání variet národního jazyka.

Lze říci, že publikace *Tváře češtiny* nabízí ucelený pohled na charakteristické rysy určitého typu komunikačních situací vyskytujících se v současné češtině, bohatě dokumentovaný přílohou obsahující vybrané texty z korpusu; je škoda, že z technických důvodů nebylo možno publikaci doplnit také audiozáznamy analyzovaných textů, jako tomu bylo u *Mluvené češtiny na Moravě a Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. Přesto však *Tváře češtiny* budou velice užitečnou pomůckou jak pro bohemisty orientované na synchronní lingvistické disciplíny, tak pro specialisty zabývající se teorií komunikace obecně.

Michal Křístek

Wolfgang Janka: Untersuchungen zu Aktionsart und Aspekt der mit s(e)- präfigierten Verben im Tschechischen. S. Roderer Verlag, Regensburg 1999. 320 s. (Studia et exempla linguistica et philologica. Series I: Studia maiora, Tom. IV, ed. Klaus Trost). ISBN 3–89783–098–1.

Kniha vydaná v roce 1999 nakladatelstvím Roderer v Regensburgu představuje další z řady aspektologických prací, které vznikly na půdě řezenské slavistiky (připomeňme alespoň např. práci Nüblerovu – Nübler 1992).

Jankova bohemistická studie si klade za cíl přispět na základě synchronní analýzy jednoho z dílčích podsystémů českých prefigovaných sloves, totiž sloves s prefixem *s(e)-*, k bádání o slovesném aspektu (a příbuzné problematice), přičemž centrum pozornosti spočívá právě na postihnutí významu slovesné prefixace pro kategorii aspektu a způsobu slovesného děje (*Aktionsart*).

Materiálový korpus této studie, v rozsahu asi 600 prefixálních formací s předponou *s(e)-*, byl generován na základě existujících jednojazyčných a dvojazyčných českých slovníků. (Autor ve výčtu pramenů na s. 4–5 uvádí na prvním místě *Slovník spisovného jazyka českého*, dále pak *Příruční slovník jazyka českého*, *Slovník jazyka českého*, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Hubáčkův *Malý slovník českých slangů*, slovníkovou příručku B. Poštolkové a Z. Sochové *Co v slovnících nenajdete*, Ouředníkův *Šmírbuch jazyka českého*, Siebenscheinův *Česko-německý slovník*, Poldaufův *Česko-anglický slovník*, Kopeckého a Filipcův *Česko-ruskij slovar'* a dva terminologické slovníky z 90. let, totiž Minihoferův *Česko-německý slovník výpočetní techniky* a *Německo-český a česko-německý technický slovník* V. Michalíčka.) Do korpusu nebyly zařazeny formace (nebo některé významy formací) regionální a takové, které byly označeny (ve slovníku nebo aktuálněji autorovými informátory z řad rodilých mluvčích – rekrutovaných, jak svědčí jejich soupis v poznámce 5 na s. 5, z velké části z řad českých bohemistů) jako (v dnešním jazyce) zastaralé. Korpus je sestaven výlučně ze sloves odvozených prefixací předpo-